

TEMURIYLAR DAVRIDA O‘RTA OSIYONING TARIXIY GEOGRAFIYASI.

Qudratov Davlat

Abdulxay Gulchexra

Abdualimova Zilola

Guliston Davlat Universiteti

Annotatsiya. Mazkur ilmiy ishda Temuriylar sulolasi hukmronligi davrida (XIV asrning oxiri – XV asrning birinchi yarmi) O‘rta Osiyoning tarixiy geografiyasi tahlil qilinadi. Asarda Amir Temur va uning avlodlari tomonidan yuritilgan harbiy yurishlar, siyosiy-hududiy islohotlar, yirik shaharlarning (Samarqand, Hirot, Buxoro, Toshkent) geografik va madaniy markaz sifatidagi o‘rni, sug‘oriladigan yerlar, savdo yo‘llari va karvon yo‘llarining joylashuvi o‘rganiladi. Shuningdek, hududiy boshqaruv tizimi, aholi zichligi, iqtisodiy hududlarning shakllanishi ham tarixiy-geografik yondashuv asosida yoritiladi. Bu tadqiqot O‘rta Osiyoda Temuriylar davrining hududiy tuzilmasi va siyosiy geografiyasini chuqur tahlil etishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar. Temuriylar, O‘rta Osiyo, tarixiy geografiya, Amir Temur, Samarqand, savdo yo‘llari, irrigatsiya, siyosiy-hududiy islohotlar, shaharlar, madaniy markazlar.

Annotation. This research focuses on the historical geography of Central Asia during the Timurid period (late 14th to mid-15th century). It analyzes the military campaigns and territorial reforms carried out by Amir Temur (Tamerlane) and his successors, as well as the role of major cities such as Samarkand, Herat, Bukhara, and Tashkent as cultural and geographical centers. The study examines the layout of irrigated lands, trade and caravan routes, and administrative structures of the period. Additionally, it highlights population distribution and the emergence of economic regions. The work offers a deep geographical understanding of the political and territorial organization under the Timurid dynasty in Central Asia.

Key words. Timurids, Central Asia, historical geography, Amir Temur, Samarkand, trade routes, irrigation, territorial reforms, cities, cultural centers.

XIV asrning 50–60-yillarida Movarounnahr hududi murakkab siyosiy va harbiy jarayonlar girdobida qolgan edi. Bu davrda Chig‘atoy ulusi ichki parchalanish va mo‘g‘ul xonlarining bir-biriga qarshi yurishlari natijasida zaiflashgan bo‘lib, natijada markaziy hokimiyat zaiflashdi, mahalliy amirlar va zodagonlar mustaqillikka intildi. Movarounnahr – ya’ni Amudaryoning shimoliy qismidagi keng hudud, xususan Buxoro, Samarqand, Kesh

(Shahrisabz), Nasaf (Qarshi), Termiz, va Farg’ona vodiysi kabi yirik shahar va vohalar ushbu qarama-qarshiliklarning markaziga aylandi.

Chig’atoy ulusi xonlaridan Qozonxonning (1310–1346) vafotidan keyin hududda beqarorlik kuchaydi. 1346-yilda amir Qazag’on Qozonxonni o’ldirib, xonlik hokimiyatini egalladi, ammo u faqat nomigagina xon tayin qilib, amalda hokimiyatni o’z qo’liga oldi. Qazag’on va undan keyin uning o’g’li Abdulla (vafoti 1365) Samarqandni siyosiy markazga aylantirdilar. Ular tomonidan olib borilgan siyosat Movarounnahrda nisbiy barqarorlikni tiklagan bo’lsa-da, ichki mojarolar, ayniqsa mo’g’ul xonlarining yurishlariga qarshi mahalliy kuchlarning qarshiligi davom etdi.

Tarixiy geografik jihatdan qaraladigan bo’lsa, aynan Zarafshon vodiysi (Samarqand va uning atrofidagi hududlar), Qashqadaryo vohasi (Nasaf, Kesh), Surxondaryo (Termiz) va Farg’ona vodiysi asosiy qarama-qarshiliklar manbai bo’lib xizmat qilgan. Bu hududlarda joylashgan yirik shaharlar aholisi va mahalliy zodagonlar mo’g’ul zodagonlarining o’zaro urushlaridan to’ygan, mustaqil siyosiy kuchlar paydo bo’lishiga zamin yaratgan.

1360-yillarga kelib, Mo’g’uliston xoni To’g’luq Temur Movarounnahr ustidan nazorat o’rnatishga urinadi. U 1360 va 1361-yillarda ikki marotaba yurish qilib, Kesh, Samarqand va boshqa yirik shaharlarni bosib oladi. Bu yurishlar mahalliy amirlar, ayniqsa, barlos urug’idan chiqqan Temur (keyinchalik Amir Temur) va Husayn (Qazag’onning nabirasi) kabi arboblarni qarshilikka undaydi. Aynan Qashqadaryo va Surxondaryo hududlari bu qarshilikning asosiy maydoniga aylangan, chunki bu yerlarda mahalliy amirlar harbiy jihatdan mustahkam o’rnashgan edilar.

Temur va Husayn 1363-yildan boshlab mo’g’ul xonlariga qarshi birlashgan holda kurash olib bordilar. Temur Kesh (Shahrisabz) va uning atrofidagi tog’li hududlarda harbiy tayyorgarlik ko’rib, mo’g’ullarga qarshi samarali qarshilik ko’rsatgan. 1365-yilda Samarqand yaqinida bo’lib o’tgan mashhur "Loy jangida" Temur va Husayn To’g’luq Temurning o’g’li Ilyosxo’jani tor-mor etishga muvaffaq bo’lishdi. Bu jangdan so’ng mo’g’ul xonlarining Movarounnahr ustidan siyosiy nazorati nihoyasiga yetdi.

XIV asrning 50–60-yillarida Movarounnahr hududi – ayniqsa, Samarqand, Kesh, Nasaf, Termiz va Farg’ona – mo’g’ul xonlarining siyosiy bosimiga qarshi kurash maydoniga aylangan. Bu jarayonlar tarixiy geografik sharoit bilan chambarchas bog’liq bo’lib, tog’li va vohali hududlar o’zining tabiiy-iqlimiy afzalliklari sababli qarshilik markazlari sifatida ajralib turgan. Bu hududlarda mustaqil siyosiy kuchlar shakllana boshlagan va aynan shu asosda keyinchalik Amir Temur o’zining harbiy-siyosiy faoliyatini boshlagan edi.

2. Amir Temur davlatining shakllanishi va taraqqiyoti (ma'muriy-siyosiy chegaralar, harbiy yurishlar va hokazo).

Amir Temur davlatining shakllanishi va taraqqiyoti XIV asrning ikkinchi yarmi va XV asr boshlarida Markaziy Osiyoda sodir bo'lgan siyosiy, harbiy va madaniy jarayonlar bilan uzviy bog'liq bo'lib, bu davr O'rta Osiyo tarixining eng muhim bosqichlaridan birini tashkil etadi. Temurning siyosiy sahnaga chiqishi Movarounnahrda mo'g'ullar hukmronligining zaiflashuvi va mahalliy amirlar o'rtasidagi kurashlar fonida yuz berdi. 1360-yillarda mo'g'ul xoni To'g'luq Temurning yurishlariga qarshi kurashgan Temur dastlab Husayn Barlos bilan ittifoq tuzib, Kesh va uning atrofidagi hududlarda o'z ta'sirini kuchaytirdi. 1370-yilga kelib Husaynni mag'lub etib, Samarqandda hokimiyatni qo'lga oldi va Movarounnahrning siyosiy markaziga aylandi.

Temur o'zini xon deb emas, balki "Amir" — ya'ni "hukmdor" deb atadi, lekin bu uning real hokimiyatini kamaytirmadi. U siyosiy lejitimizatsiyani Chinggiziylar sulolasi orqali ta'minlash uchun qudratsiz mo'g'ul xonini ramziy rahbar sifatida tutib, o'zi amalda davlatni boshqardi. Temur mamlakatni ma'muriy jihatdan tartibga solish uchun o'ziga sodiq amirlarni yirik viloyatlarga tayinladi, har bir viloyat soliq, harbiy va sud ishlari bo'yicha mustaqil boshqaruvga ega edi, lekin markazga bo'ysunar edi.

Temur davlatining tarixiy geografik chegaralari doimiy harbiy yurishlar orqali kengaytirildi. U o'z davlatini Movarounnahrda tashqariga olib chiqib, dashtlar va tog'li hududlarni ham o'z ichiga olgan ulkan imperiyaga aylantirdi. Temurning asosiy harbiy yurishlari to'rtta yo'nalishda olib borilgan: birinchisi, shimol va shimoli-g'arbga — Oltin O'rda xonlari ustiga yurishlar (1376–1395 yillarda); ikkinchisi, g'arbga — Eron, Iroq, Ozarbayjon va Gruziya tomonlari (1380–1393 yillar); uchinchisi, janubga — Hindiston sari yurish (1398); to'rtinchisi esa, g'arbiy Yevroosiyoga — Usmonlilar va Mamluklar ustiga bo'lgan yurish (1400–1402). Har bir yurish o'zining harbiy-siyosiy natijalari bilan Temur davlatining mavqeini kuchaytirdi. Masalan, 1395-yilda Qunduzcha daryosi bo'yida Oltin O'rda xoni To'xtamishni tor-mor qilgan jangdan so'ng Temurning Volga bo'yidagi ta'siri mustahkamlandi. 1402-yilda Anqara jangi natijasida Usmonli sultoni Boyazid I asir olinib, Usmonli imperiyasining Yaqin Sharqdagi pozitsiyalariga jiddiy zarba berildi.

Temur harbiy yurishlar orqali bosib olingan hududlarda ma'muriy tuzumni joriy etishga intilgan. Har bir viloyatga "hakim" yoki "darug'a" tayinlab, ularning ustidan bevosita markaziy nazorat o'rnatdi. Samarqand davlatning poytaxti bo'lib, ilm-fan, madaniyat va hunarmandchilik markaziga aylandi. Shahar va qishloqlarda irrigatsiya tizimlari tiklandi, savdo yo'llari xavfsizligi ta'minlandi, bu esa iqtisodiy taraqqiyotga kuchli turtki berdi.

Temur o‘z siyosatida nafaqat harbiy kuch, balki diniy va madaniy legitimatsiyani ham qo‘lladi. U islom dini homiysi sifatida ko‘rsatildi, zamonasining yirik ulamolari va so‘fiylari bilan aloqalar o‘rnatdi. Uning farmoni bilan Buxoro, Samarqand, Termiz, Hirot, Shahrisabz kabi shaharlarda madrasa, masjid, maqbara, karvonsaroylar barpo etildi. Temurning o‘zi Shahrisabzda Ko‘k Gumbaz majmuasini qurdirgan bo‘lsa, Samarqandda Bibixonim masjidi, Shohi Zinda ansambli va boshqa me‘moriy obidalar davlatning kuch-qudratini namoyon etuvchi ramzga aylangan.

Amir Temur davlati XIV–XV asrlar oralig‘ida nafaqat Movarounnahr, balki Eron, Kichik Osiyo, Kavkaz, Volga bo‘yi va Hindistonning bir qismini ham o‘z ichiga olgan ulkan imperiya bo‘lgan. Bu davlatning shakllanishi va taraqqiyoti harbiy kuch, markazlashgan boshqaruv, savdo va ilm-fanning rivoji, me‘morchilik va diniy madaniyatni qo‘llab-quvvatlash orqali amalga oshgan bo‘lib, bu tarixiy jarayon O‘rta Osiyo tarixida o‘chmas iz qoldirgan.

3.O‘rta Osiyo davlatlarining XVIII-XIX asr birinchi yarmidagi tarixiy geografiyasi

XVIII–XIX asrning birinchi yarmi O‘rta Osiyo tarixida siyosiy parokandalik, mustaqil xonliklar va amirliklarning shakllanishi, ularning o‘zaro raqobati, ichki ixtiloflar va tashqi bosqinchiliklarga qarshi kurashlar bilan tavsiflanadi. Bu davr tarixiy geografiyasi uch asosiy siyosiy markaz — Buxoro amirligi, Qo‘qon xonligi va Xiva xonligi hududlari asosida shakllandi. Har bir davlat o‘zining siyosiy chegaralari, iqtisodiy markazlari, tabiiy-geografik sharoitlari va strategik yo‘llari bilan ajralib turardi.

Buxoro amirligi XVIII asrning o‘rtalarida Ashtarxoniylar sulolasining qulashidan so‘ng Mang‘itlar sulolasi tomonidan asos solingan davlat bo‘lib, poytaxti Buxoro shahri edi. Amirlik tarkibiga Zarafshon vodiysi, Qashqadaryo va Surxondaryo vodiysi, qisman Farg‘ona vodiysining janubiy qismi kirgan. Ma‘naviy va diniy markaz sifatida Buxoro nufuzi yuqori bo‘lib, unda islom ulamolari, madrasalar va ziyoratgohlar faoliyat yuritgan. Geosiyosiy jihatdan amirlik Eron va Afg‘oniston bilan chegaradosh bo‘lib, bu hududlar bilan savdo va diplomatik aloqalar olib borilgan.

Qo‘qon xonligi XVIII asr boshlarida Farg‘ona vodiysida mustaqil siyosiy kuch sifatida paydo bo‘lgan. Uning tarixiy geografiyasi Farg‘ona vodiysining deyarli barcha hududlarini, janubda Andijon, Namangan va O‘sh, sharqda Xo‘qand, g‘arbda esa Chimkent va Toshkent atrofini o‘z ichiga olgan. Xonlikning siyosiy markazi dastlab Rishton, so‘ngra Qo‘qon shahri bo‘lgan. Qo‘qon xonligi chegaralarini kengaytirishga intilib, Toshkentni bosib olgan (1809) va shimoldagi qabilalarni o‘ziga bo‘ysundirishga uringan. Shu bilan birga, xonlikda turkiy til, islom dini va mahalliy boshqaruv tizimlari kuchli saqlanib qolgan.

Xiva xonligi esa Xorazm vohasida joylashgan bo‘lib, Amudaryoning quyi oqimi va uning deltasini qamrab olgan. Xonlikning asosiy siyosiy markazi Xiva shahri

bo‘lib, u madaniy va iqtisodiy markaz ham hisoblangan. XVIII asrda xonlik tashqi bosqinchilik tahdidlariga duch kelgan, xususan, 1740-yillarda Nodirshoh tomonidan bosib olingan bo‘lsa-da, keyinchalik mustaqilligini tiklagan. Xonlik tuz, paxta, ipak mahsulotlari bilan mashhur bo‘lib, karvon yo‘llari orqali Buxoro, Qo‘qon, Eron va Rossiya bilan faol savdo qilgan.

Bu davrda O‘rta Osiyo davlatlarining geografik chegaralari keskin bo‘lmasdan, ko‘pincha qabilaviy va urug‘iy aloqalar asosida shakllangan. Ko‘chmanchi qabilalar chegaradosh hududlarda mustaqil yoki yarimmustaqil tarzda yashagan. Tabiiy-geografik sharoitlar, ya‘ni daryo vodiylari, cho‘l va tog‘li hududlar, O‘rta Osiyo siyosiy xaritasining shakllanishida muhim rol o‘ynagan. Masalan, Amudaryo Xiva va Buxoro o‘rtasida tabiiy to‘siq bo‘lsa, Farg‘ona vodiysi o‘zining yopiq relefi bilan Qo‘qon xonligining ichki mustahkamligini ta‘minlagan.

Shuningdek, XVIII–XIX asrning birinchi yarmida bu uch davlat tashqi siyosatda Rossiya imperiyasi va Eron bilan aloqalarni yo‘lga qo‘yishga harakat qilgan. Ayniqsa, Rossiyaning bosqinchilik siyosati kuchayib, chegaraviy harbiy qal‘alar (masalan, Orenburg, Petrovskiy) qurilishi orqali O‘rta Osiyoga siyosiy-iqtisodiy bosim o‘tkazishga urinishlar bo‘lgan.

Umuman olganda, XVIII–XIX asrning birinchi yarmi O‘rta Osiyo tarixiy geografiyasida siyosiy bo‘linish, iqtisodiy markazlarning vujudga kelishi, xalqaro savdo yo‘llarining shakllanishi, shuningdek, mahalliy davlatlarning Rossiya, Eron va Xitoy kabi yirik davlatlar bilan o‘zaro munosabatlari bilan ajralib turadi. Bu jarayonlar keyinchalik O‘rta Osiyo hududining mustamlakachilik davriga kirishiga zamin yaratdi.

Dashti Qipchoqda ko‘chmanchi o‘zbeklar tomonidan tashkil etilgan davlat, ya‘ni Abulxayrxon davlati XV asrning birinchi yarmida shakllanib, o‘zining tarixiy-geografik jihatidan O‘rta Osiyo va Ural daryosidan janubga tomon cho‘zilgan keng dasht hududlarini o‘z ichiga olgan. Bu davlat tarixda “Ko‘chmanchi o‘zbeklar davlati” nomi bilan mashhur bo‘lib, asosiy siyosiy markazlari Sirdaryo bo‘yidagi shaharlar — Sighnoq, So‘zak, Oqqo‘rg‘on, Toshkent atrofidagi hududlar bo‘lgan. Dashti Qipchoq — ya‘ni Qipchoq dashti — hozirgi Qozog‘istonning janubi va O‘zbekistonning shimoliy qismi, ayniqsa Sirdaryo vodiysi, bu davrda ko‘chmanchi o‘zbeklar faoliyat yuritgan asosiy geografik maydon hisoblangan. Abulxayrxon 1428-yildan boshlab bu yerda siyosiy hokimiyatni qo‘lga olib, o‘zbeklar, qisman mo‘g‘ul va turkiy qabilalarni birlashtirdi.

4.Ko‘chmanchi o‘zbeklarning Dashti Qipchoqdagi davlati (Abulxayrxon davlati) va uning Shayboniyxon tomonidan tiklanishi (tarixiy-geografik tavsifi).

XV asrning oxiriga kelib, Dashti Qipchoqdagi ko‘chmanchi o‘zbeklar davlati ichki nizolar va tashqi tahdidlar, ayniqsa Shayboniyzodalar orasidagi tarqoqlik sababli zaiflashdi.

Bu holatni Shayboniyxon (Muhammad Shayboniy) o‘z foydasiga yo‘naltirdi. U Amir Temurning nabirasi Sulton Ahmad Mirzo tomonidan ta‘qib qilinayotgan va Movarounnahrda chetlashtirilgan ko‘chmanchi o‘zbeklar bilan birlashib, 1500-yildan e‘tiboran Temuriylar ustidan yurishlarga boshchilik qildi. Shayboniyxon avvalo Toshkentni, keyinchalik Samarqand, Buxoro, Termiz va Hiroti egallab, Movarounnahrda mustahkam hokimiyat o‘rnatdi. Uning yurishlari orqali Abulxayrxon davlati siyosiy jihatdan tiklandi, ammo yangi markazi Dashti Qipchoq emas, balki Movarounnahr — ya‘ni Amudaryo va Sirdaryo oralig‘idagi yirik shaharlardan iborat vodiylar bo‘ldi.

Temuriylar va Shayboniylar o‘rtasidagi kurashlar XV asr oxiri — XVI asr boshlarida Movarounnahr, Xuroson va Transoksaniyadagi ko‘plab hududlarda kechdi. Shayboniyxon avval Sirdaryo bo‘yidagi qal‘alarni zabt etib, Samarqand (1501), Buxoro (1506), Hirot (1507) kabi markazlarni bosib oldi. Bu yurishlar geografik jihatdan O‘rta Osiyoning shimoliy chegaralaridan to janubdagi Xuroson vodiysigacha bo‘lgan keng hududlarni qamrab oldi. Temuriylarning poytaxti Hirotning qulashidan so‘ng, Shayboniylar Xurosonni ham o‘z nazoratlariga oldilar, ammo bu uzoq davom etmadi — 1510-yilda Shayboniyxon Safaviylar bilan bo‘lgan jangda halok bo‘ldi va Xuroson qisqa muddatda ularning qo‘lidan chiqdi.

Shayboniylar davlati tarixiy geografiyasi asosan Movarounnahr markaziga asoslangan edi. Bu davlat tarkibiga Toshkent, Samarqand, Buxoro, Qarshi, Termiz, va Qashqadaryo vohasi hududlari kirgan. Poytaxt avval Samarqand, so‘ngra Buxoro bo‘ldi. Shayboniylar, Temuriylardan farqli o‘laroq, davlat boshqaruvida ko‘chmanchi an‘analarni davom ettirish bilan birga, shahar markazlashuvini kuchaytirdilar. Geosiyosiy jihatdan ular g‘arbda Xorazm va Eron bilan, shimolda Qozog‘iston dashtlari bilan, sharqda Farg‘ona vodiysi va Xitoy bilan aloqada bo‘lganlar. Shu sababli Shayboniylar davlati mintaqaning ko‘plab karvon yo‘llarini nazorat qilib, xalqaro savdoda muhim o‘rin egallagan.

Umuman olganda, Shayboniylar davlati O‘rta Osiyo tarixiy geografiyasida Temuriylardan so‘nggi davrda musulmon turkiy sulola sifatida hukmronlik qilgan yirik siyosiy tuzum bo‘lib, u Movarounnahrni yana markaziy siyosiy maydonga aylantirdi. Ular orqali ko‘chmanchi o‘zbeklar siyosiy jihatdan shahar madaniyatiga integratsiyalashdi va O‘rta Osiyoda yangi davlat tizimi barpo etildi.

FOYDANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Абдулхай, Г. У. (2020). ТУРКИСТОН АССР: ҚАНДАЙ ДАВЛАТ БЎЛИШИ КЕРАК ЭДИ. *ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ*, 3(1).
2. Urzaliyeva, A. G., & Fotima, X. (2024). TURKISTON QO‘RBOSHILAR HARAKATI VA ULARNING FAOLIYATI. *TALIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 4(1), 5-10.
3. Urzaliyeva, A. G., & Aziza, P. (2024). FARG‘ONA VODIYSIDAGI ISTIQLOLCHILIK HARAKATLARI VA UNING TARIXIY AHAMIYATI. *IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, 4(1), 12-15.
4. Абдулхай, Г. ТУРКИСТОН МАТБУОТИДА ЯНГИ ДАВЛАТ ХУСУСИДАГИ МУНОЗАРАЛАР (1918-1924 ЙИЛЛАР). *INFOLIB: ИНФОРМАЦИОННО-БИБЛИОТЕЧНЫЙ ВЕСТНИК Учредители: Общество с ограниченной ответственностью с участием иностранного капитала "E-LINE PRESS"*, (1), 56-60.
5. Abdulxay, G., & Abdullayev, A. (2025). O ‘ZBEKISTON SSR DA MA‘MURIY BUYRUQBOZLIK TIZIMI O ‘RNATILISHI VA MUSTAHKAMLANISHI. *Современные подходы и новые исследования в современной науке*, 4(5), 74-81.
6. Abdulxay, G. U., & Gadoyeva, K. (2025). XIX ASR IKKINCHI YARMI XX ASR BOSHIDAGI QORAQALPOQLARNING TURMUSHI VA MADANIYATI. *Наука и инновации в системе образования*, 4(4), 40-45.
7. Qosimova, E. T., & Gulchehra, A. (2025). JADID MA‘RIFATPARVARLARI: MILLIY MEROSI VA SIYOSIY QARASHLARINING UYG ‘UNLIGI. *Наука и инновации в системе образования*, 4(4), 46-53.
8. Alisher, A., Gulchehra, A., & Sherzod, M. R. (2025). SUV OSTI ARXELOGIYASI TADQIQOTINING ISTIQBOLLARI. *YANGI O ‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(9), 456-466.
9. Gulchehra, A., Alisher, A., & Sherzod, M. R. (2025). G‘ARBIY TURK XOQONLIGI. *YANGI O ‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(9), 477-487.
10. Sherzod, M. R., Gulchehra, A., & Alisher, A. (2025). ARXELOGIYA FANINING YO‘NALISHLARI. *YANGI O ‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(9), 467-476.
11. Мавлянов, У. Н., Райимжонов, И. Х., & Абдуалимова, З. М. (2025). СЛАВЯН ЦИВИЛИЗАЦИЯСИ ВА УНИНГ КЕЛАЖАГИ: ДАНИЛЕВСКИЙ БАШОРАТИ. *Современные подходы и новые исследования в современной науке*, 4(5), 82-90.

12. Мавлянов, У. Н., Райимжонов, И. Х., & Абдуалимова, З. М. (2025). ФРИДРИХ НИЦШЕ ВА МАДАНИЯТНИНГ ИРОДА АСОСИДАГИ ТАЛҚИНИ. *Современные подходы и новые исследования в современной науке*, 4(5), 91-98.

13. Kudratov, D. (2023). ABOUT THE SHRINE OF KHOJAMUSKENT FATHER IN JIZZAH OASIS. *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research*, 3(12), 73-78.

14. Қудратов, Д. (2022). IX-XIV АСРНИНГ ЎРТАЛАРИ ШАҲАРЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ОМИЛЛАРИ. *RESEARCH AND EDUCATION*, 236.

15. Qudratov, D. (2021). PECULIARITIES OF THE FIRST URBANIZATION PROCESSES IN THE FERGANA VALLEY. *CURRENT RESEARCH JOURNAL OF HISTORY*, 2(12), 13-16.

16. Turdibekovich, Q. D. (2025). BUYUK IPAK YO ‘LINING UMUMIY TAVSIFI VA UNING TARIXIY AHAMIYATI. *YANGI O ‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(9), 1143-1153.

17. Turdibekovich, Q. D. (2025). QADIMGI KARVON YO ‘LLARINING URBANIZATSION JARAYONLAR VA SHAHARSOZLIK MADANIYATI TARAQQIYOTIDA TUTGAN O ‘RNI. *YANGI O ‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(9), 1154-1165.

18. Dilshod, A., Abdumatov, A., & Ismoil, R. (2025). FORMATION AND DEVELOPMENT OF HISTORICAL GEOGRAPHY GULISTAN STATE UNIVERSITY. *TA’LIM, TARBIYA VA INNOVATSIYALAR JURNALI*, 1(6), 47-53.

19. Dilshod, A., Zilola, A., & Ismoil, R. (2025). XX ASRNING 20-30 YILLARIDA INGLIZ MANBALARIDA O ‘ZBEKISTON MADANIYATING ASOSIY YO ‘NALISHLARI VA MUOMMALARI DAVR TARIXSHUNOSLIGIDA. *TA’LIM, TARBIYA VA INNOVATSIYALAR JURNALI*, 1(6), 90-101.

20. Dilshod, A., Zilola, A., & Ismoil, R. (2025). YOZUV ISLOHOTI VA DINIY MEROSGA MUNOSABAT: INGLIZ OLIMLARINING YONDASHUVI. *YANGI O ‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(9), 28-41.

21. Dilshod, A., Zilola, A., & Ismoil, R. (2025). INGLIZ MANBALARIDA 1927–1938 YILLARDA O ‘ZBEKISTON MADANIY MANZARALARI: REPORTAJLAR, JURNALLAR VA ARXIV HUJJATLARI TAHLILI. *YANGI O ‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(9), 11-27.

22. Ismoil, R., Dilshod, A., & Zilola, A. (2025). O ‘ZBEKISTON TASHQI SIYOSATIDA TINCHLIKPARVARLIK TAMOYILLARINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI. *TA’LIM, TARBIYA VA INNOVATSIYALAR JURNALI*, 1(6), 203-214.

23. Zilola, A., Ismoil, R., & Dilshod, A. (2025). MISRDAGI SUV OSTI ARXELOGIYASI TADQIQOTLARIDAN. *TA'LIM, TARBIYA VA INNOVATSIYALAR JURNALI*, 1(6), 192-202.

24. Davron O'g'li, A. D. (2025). ILK O 'RTA ASRLARDA USTRUSHONADAGI SIYOSIY HOLAT. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 6(51), 613-619.

25. Davron O'g'li, A. D. (2025). AFSHINLAR SULOLASINING TASHKIL TOPISHI VA FAOLIYATI. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 6(51), 600-605.

26. Davron O'g'li, A. D. (2025). ILK O 'RTA ASRLAR DAVRI YOZMA VA ARXELOGIK MANBALARIDA USTRUSHONA. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 6(51), 606-612.

27. Alijon o'g'li, T. J., & Davron o'g'li, A. D. (2025). " TAFAKKUR VA MAVJUDLIK: ODAMNING ICHKI OLAMI HAQIDA. *YANGI O 'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(9), 1189-1198.

28. Alijon o'g'li, T. J., & Davron o'g'li, A. D. (2025). INSON VA BORLIQ: FALSAFIY YONDASHUV. *YANGI O 'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(9), 1179-1188.

29. Davron o'g'li, A. D. (2025). O 'RTA OSIYO KO 'CHMANCHI CHORVADORLARI TARIXINING O 'RGANILISHI. *YANGI O 'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(8), 100-113.

30. Nematov, R. A., & Almanov's, Q. O. (2022). The role of historical sources in the study of the history of the turkish empire. *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research*, 2(10), 25-31.

31. Неъматов, Р. (2023). Илк ўрта асрлар Хоразм тарихшунослигининг бугунги ҳолати. *История и культура центральной Азии*, 1(1), 122-125.

32. Галиев, С., Абдуматов, А., & Неъматов, Р. (2025). ГЕРОИ-ТАТАРЫ УЗБЕКИСТАНА, УЧАСТВОВАВШИЕ ВО ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЕ. *Наука и инновации в системе образования*, 4(4), 35-39.

33. Неъматов, Р. (2023). Хоразм Африғийлар сулоласи–Турк хоқонлиги сиёсий алоқалари. *Journal of Fundamental Studies*, 1(7), 16-23.

34. OBID, N., ULUGBEK, M., SHAROF, M., & RUSTAM, N. (2022). SOME CONSIDERATIONS OF THE COUNTRY LIFESTYLE DURING THE PERIOD OF PUBLIC COLLECTIVIZATION. *International Journal of Intellectual Cultural Heritage*, 2(1), 86-94.

35. Nazarov, O. R., & Nematov, R. A. O. (2020). FROM THE HISTORY OF UZBEKISTAN'S COOPERATION WITH UNESCO. *Bulletin of Gulistan State University*, 2020(4), 45-49.

36. Неъматов, Р. (2023). ИЛК ЎРТА АСРЛАРДА ХОРАЗМДА КЕЧГАН ЭТНОМАДАНИЙ ЖАРАЁНЛАР. *Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences*, 3(6), 14-23.

37. Ne'matov, R. (2023). ILK O'RTA ASRLARDA XORAZM TARIXSHUNOSLIGINING O'ZIGA XOS JIHATLARI. *Interpretation and researches*, 1, 21.

38. Неъматов, Р. А. У. (2020). Интеллектуальное и культурное наследие узбекского народа. *Наука, образование и культура*, (4 (48)), 85-87.

39. Nematov, R. A. (2025). Early medieval ethnic processes in Khorezm oasis in archaeological and written sources. *American Journal of Philological Sciences*, 5(02), 10-16.

40. Nematov, R. (2024). REFLECTION OF THE HISTORY OF KHOREZM IN THE EARLY MIDDLE AGES IN WRITTEN SOURCES. *Решение социальных проблем в управлении и экономике*, 3(12), 72-78.

41. Неъматов, Р. А. Ў. (2024). ИЛК ЎРТА АСРЛАРДА ХОРАЗМ ТАРИХИНИНГ ЁЗМА МАНБАЛАРДА АКС ЭТИШИ. *Science and innovation*, 3(Special Issue 6), 377-382.

42. Nematov, R. A. (2024, December). ESTABLISHMENT OF THE ADMINISTRATION OF THE WESTERN TURKISH EMPIRE IN THE KHORAZM OASIS. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE" SCIENTIFIC ADVANCES AND INNOVATIVE APPROACHES"* (Vol. 1, No. 2, pp. 43-49).

43. Исроилов, М. Я. (2019). Образование и его развитие в Узбекистане. *Academy*, (5 (44)), 48-49.

44. Исроилов, М. Я. (2015). Влияние использования Интернет-ресурсов на повышение эффективности обучения истории. *Наука, техника и образование*, (5 (11)), 147-148.

45. Исроилов, М. (2024). УЧИНЧИ РЕНЕССАНС: ТАРИХИЙ ПОЙДЕВОР ВА ИСТИҚБОЛ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 4(26), 419-423.

46. Исроилов, М. Я. (2016). РОЛЬ РАЗЛИЧНЫХ ТРАДИЦИЙ, ОБРЯДОВ И ЦЕРЕМОНИЙ, СВЯЗАННЫХ С ПОЛОМ И ВОЗРАСТОМ, В СОЦИАЛЬНОЙ

ЖИЗНИ И ЭТНОГРАФИИ УЗБЕКОВ. In *Люди, культуры, пространство: социокультурная динамика мира Евразии* (pp. 231-235).

47. Шадманкулова, М. М. (2018). СОЧЕТАНИЕ ЛИБЕРАЛЬНЫХ-ДЕМОКРАТИЧЕСКИХ ИДЕЙ В СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЖИЗНИ УЗБЕКИСТАНА. *Социосфера*, (4), 226-232.

48. Шодмонкулова, М. М. (2018). ЛИБЕРАЛИЗМ: ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ. *Наука и образование: проблемы, идеи, инновации*, (4), 26-30.

49. Шодмонкулова, М. (2025). ЛИБЕРАЛ-ДЕМОКРАТИК ҒОЯЛАРНИНГ ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН ТАРАҚҚИЁТ СТРАТЕГИЯСИНИ АМАЛГА ОШИРИШДАГИ ЎРНИ. *Решение социальных проблем в управлении и экономике*, 4(4), 176-181.

50. Шодмонкулова, М. (2025). ҒАРБ ЛИБЕРАЛ-ДЕМОКРАТИК ҒОЯЛАРИНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ. *Решение социальных проблем в управлении и экономике*, 4(4), 164-169.

51. Шодмонкулова, М. (2025). Либерал-Демократик Ғояларнинг Тараққиёт Стратегиясини Амалга Оширишдаги Ўрни. *Решение социальных проблем в управлении и экономике*, 4(4), 170-175.

52. Шодмонкулова, М. (2025). ЎРТА СИНФ-МУЛҚДОРЛАР СИНФИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. *Решение социальных проблем в управлении и экономике*, 4(4), 152-156.

53. Шодмонкулова, М. М. (2025). ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИДА СИЁСИЙ ЛИБЕРАЛИЗМНИНГ АҲАМИЯТИ. *FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES*, 4(38), 354-357.

54. Шодмонкулова, М. М. (2025). Мутафаккирлар Фаолиятида Либерализм Ғоясининг Аҳамияти. *Miasto Przyszłości*, 60, 110-112.

55. Маматов, Ш. М., & Алибеков, У. Ю. (2019). Повышение благосостояния сельского населения Узбекистана в свете Стратегии действий. *Наука, техника и образование*, (5 (58)), 63-65.

56. Yuldashevich, A. U., & Musurmonkulovich, M. S. From the Ethnic History of the Population of Ustrushana. *JournalNX*, 7(04), 37-41.

57. Алибеков, У. Ю., & Маматов, Ш. М. (2021). О РОДЕ «БАЯУТ» В СОСТАВЕ УЗБЕКСКОГО НАРОДА. In *МИР ЕВРАЗИИ: ОТ ДРЕВНОСТИ К СОВРЕМЕННОСТИ* (pp. 153-159).

58. Мирзалиев, У. Б., & Маматов, Ш. М. (2012). ТРУДОВАЯ МИГРАЦИЯ И ПРОБЛЕМА ЗАНЯТОСТИ СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ. In *ИССЛЕДОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА ОБЩЕСТВА И ФОРМИРОВАНИЕ НАПРАВЛЕНИЙ ЕГО СТРАТЕГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ* (pp. 227-

228). Musurmonqulovich, M. S. (2025). MIRZACHO ‘LNING SHIMOLIY G ‘ARBIY KARVON

59.YO ‘LI SARDOBARLARI. *YANGI O ‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(9), 1117-1129.

60. Musurmonqulovich, M. S. (2025). SHIMOLIY USTRUSHONA KARVON YO ‘LIDAGI URBANIZATSION JARAYONLAR VA SHAHARSOZLIK MADANYATI. *YANGI O ‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(9), 1166-1178.

61. Musurmonqulovich, M. S. (2025). MIRZACHO ‘LNING SHARQIY SIRDARYO SO ‘L SOHILI KARVON YO ‘LI. *YANGI O ‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(9), 1130-1142.

62. МАМАТОВ, Ш., & АЛМАНОВ, Қ. ЖИЗЗАХ ВОҲАСИ АҲОЛИСИНИНГ XIX АСР ОХИРИ–XX АСР БОШЛАРИДА ЭТНИК ТАРКИБИГА ДОИР ЁЗМА МАНБАЛАР. *О ‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI XABARLARI*, 2022, [1/6] ISSN 2181-7324.

63. Алибеков, У., & Маматов, Ш. ҚАДИМИЙ МИРЗАЧЎЛДА ШАҲАРСОЗЛИК МАДАНИЯТИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ.

64. Кудратов, С., & Маъруфов, Ш. (2021). МИРЗАЧЎЛДАГИ ҚАДИМГИ СУВ ИНШОАТЛАРИ. *ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ*, 4(11).

65. Ma’rufov, S., & Abdullayev, A. (2024). O’RTA OSIYODA MUSIQA SAN’ATINING VUJUDGA KELISHI VA RIVOJLANISH TARIXI. *Talqin va tadqiqotlar*, 1(1).

66. RAXIMOVICH, N., MUTALLIB, I., & MA’RUFOV SHERZOD, K. O. G. (2022). HISTORICAL FACTORS THAT CONTRIBUTED TO THE DEVELOPMENT OF SCIENCE AND CULTURE IN CENTRAL ASIA. *International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences*, 2(4), 160-165.